

MILAN PUGELJ:

UBOGA DEKLICA.

Gostje, trije gimnazijski profesorji, jemljejo ravnokar slovo. Vsi so že v suknjah ter drže klobuke in rokavice v rokah. Gospod ravnatelj, suh, kocinast in siten starec, gleda s svojimi kratkovidnimi očmi zdaj tega zdaj onega prav v nos, sega v roke in si pomaga z latinskimi in grškimi citati. Hčerke, tri po številu, v starosti od osemnajstih do šestindvajsetih let, se vrte med starši in gosti kakor bi plesale. Še ta se nekaj domisli, pa še ona, pa še ona. Vidi se, da bi rade slovo čim bolj zavlekle.

Zdaj so že vsi skupaj v predsobi in dekla stoji tik vrat, da jih pravočasno odpre. Rokujejo se še enkrat.

— Gospodje, še nekaj vam moramo pokazati.

Najmlajša hčerka teče v hišo in se vrne z majhnim, belim psičkom v dlaneh.

— To je naš najnovejši prirastek.

— Naš carteljček!

Gospodje ga po vrsti pobožajo. Gospod ravnatelj se smehlja in drži za levi konec očal, zajetna gospa ravnateljica graja hčerke, ker so prerazposajene, a dekla stoji tik vrat kakor kip in se gleda v zrcalu, ki visi pred njo na steni.

— Ta še ne grize.

— Toda z očmi že kaže svojo prebrisanost.

— Prorokujem mu sijajno pasjo bodočnost. On bo zvest, vdan, pasje ponižen, svoje gospodarice tudi tedaj ne zapusti, če mu da brco.

— Nehaj, prijatelj!

— Torej še enkrat: hvala za gostoljubje. Lahko noč.

Zdaj se dekla zgane, ključ zapoje in vrata se odpro.

Zunaj je lepa jesenska noč. Vetra je toliko, da ga komaj čutiš. Jasno je, mesec plove po visokem nebu, ki je vse v zvezdah. Po drevoredu tajno šušti. List, ki ga odnese rahli dih jeseni, zariše po belem pesku črno senco, ki leti kakor metulj in se skriva za deblo.

— Kam pa zdaj?

Zdaj pa z menoj!

Najmlajši, še suplent, Rude Kovač po imenu, prične nalahko peti. Prijetno mu je, prostodušno, svobodno. Čuti tako, kakor bi ne imel telesa. On in ta lepa noč, bi bila eno bitje.

Tisti, ki vabi s seboj, je čokat, starejši, štiridesetletnik. Kadi cigarete in prižiga drugo na drugi. V obraz je gladko obrit, podoben igralcu. Zgornjo ustnico ima veliko in široko.

Na njegovi levi gre gimnazijski učitelj Bogomir Pravnik. Prestopa kakor bi nalahko poskakoval. Ni velik in ne majhen. Obe roki križa na hrbtu pod suknjo. Pod nosom nosi temne brčice, prav kratke in neznatne. Lice malo zateguje, kakor bi bil izredno flegmatičen. Toda hoja izdaja njegovo podjetnost.

Štiridesetletnik, profesor Gorjač, stanuje pri svojem bogatem bratu, trgovcu z vinom in žganjem, v očetovi hiši, ki stoji zunaj mesta. Pot je malo dolga, toda ker je večer lep, ni zoprna.

V okolici mesta srečajo tri dame. Ustavijo se takoj, enako ženske.

— Je lepa noč, kaj?

— Kakor me.

— Tudi mi smo vsi trije pravi krasotci.

— Da vidimo.

— Prosimo.

— Vi, najmlajši gospod, niste napačni.

— In jaz, najstarejši?

— Iz vašega lica govori ustaljenost, ki pristoja zreli moški dobi.

— Kaj pa ti, fantek, s tvojimi malimi brčicami?

To reče tista izmed dam, ki je najbolj stasita, a v taki nemščini, da jo je komaj mogoče razumeti.

— Odkod si pa, dekle, ti doma?

Ona ne razume.

Bogomir Pravnik vpraša zato nemško.

Tudi ne razume.

— Madžarka je, pravi soseda. Toda meni se zdi, da ima dar za jezikoslovje.

— Kot nalašč.

— Kako ti je pa ime?

— Kamila.

— Vidite, to že razume.

— Gospodje, povabite nas.

— Le z nami, zakliče Gorjač in jo mahne krepko naprej.

Pred dolgo visoko hišo zunaj mesta se ustavijo. Gorjač odpre vrtna vrata in jih pelje za seboj. Postavi jih pod tepko, ki raste za hišo, in jim veli, naj mirno čakajo. Odide v hišo in se dolgo ne vrne.

— Fantek, ne smeš tako stiskati mojih prstov, ker sem zelo nežna punčka, se oglasi spet Madžarka v strašni nemščini.

— Če sije mesec, mi je vselej tako milo. Mislim si: poglej, umrješ in boš tako bela kakor mesečina.

Suplent in drugi dve dami sede na klopi in se tiho in slastno smejejo.

— So neumne, čevrlja Madžarka, se vedno hahljajo. Jaz pa se tudi smejem s solzami.

V vratih, ki vodijo iz hiše na dvorišče, se pritajeno oglasi ključ. Gorjač se prikaže s cajno v roki in prestopa tiho po stopnicah. Dvigne roko in opozarja: Psssst!

Gre hrabro naprej do dolge nizke kleti in vsi za njim. Tam spusti vse notri in zapre vrata. Iz cajne vzame sveče s svečniki in prižge tri povrsti. Postavi jih na dolgo vlažno mizo in odgrne cajno.

— Blagovolite sestri. Cenjene dame naj dvignejo krilca, kajti za snažnost klopi ne odgovarjam. Tukaj je nekaj suhih klobas, pol hleba kruha in otepač sira. Z vinom postrežem takoj. Pozneje tudi z žganjem. Drugega ne napovedujem, da ne bo ob koncu presenečenja.

Gorjač vzame svečo in gre k sodom, ki stoje veliki in zelo veliki v skoro nedogledni črti. Nalahko škrtne pipa in vino šumlja v steklenico.

— Nocoj sede med nami cenjene gošče, ki jih do te noči še nismo videli. Zavedite se ob tej priliki, da smo vsi ljudje bratje in da so one že od svojega rojstva naše sestre. Zakaj mi vsi smo bitja, ki nosimo v prsih čuteče srce, zdaj ljubeče, zdaj sovražneče, zdaj trpeče strašne muke.

— Evo, tu je vino. Benjamin naj toči.

— Jaz sem Benjaminka.

— Jaz tudi.

— Jaz tudi.

— Toda točil bom jaz. Tebi prvi, ker imaš črne oči. Tebi drugi, ker imaš usta kakor med! Tebi tretji, ker dišiš kakor ajdov cvet. Na zdravje!

Vsi trčijo.

— Ponovi, Benjamin.

— Zdaj pa natočim najprej tebi, ki imaš tihe in žalostne roke. Zdaj tebi, ki imaš lica kakor lepe breskve sad. Zdaj še tebi, ki imaš lase kakor črni gozd. Na zdravje!

Vsi trčijo.

— Ponovi, Benjamin!

— Zdaj pa točim v slavo veselju, ki je oddih vsega človeštva. Naj nas radost prešine, naj zaspijo bolečine, fantje, fantje in dekleta, — cvetje, cvetje, mlada leta. Eks!

Vsi izpijejo.

— Zappleši, Kamila, oh!

Kamila uboga svojo sosedo, gre na sredo med mizo in sode, dvigne ob obeh straneh svoja krila do kolena, nalahko prične peti in premikati svoje male in krasne noge. Poje strastneje, pleše hitreje, z desno roko seže za glavo, ki jo vrže v tilnik, in golči toplo in vročo pesem svoje domovine.

— Heja, heja!

Vedno hitrejša so njena mala stopala, oko jim še komaj sledi. In ta njen hejaheja poje brumno vsa družba, zibajoč v iztegnjenih rokah polne in visoke čaše. (Dalje prihodnjič.)

ALOJZIJ GRADNIK:

V TEMI . . .

V temi sem te našla še otroka:
luč si iskal sred sramotnih hiš,
nisi vedel, da ti sam goriš,
če prižiga te ljubeča roka.

V temi tudi jaz sem bila slepa.
Šele zdaj pri tebi, ko v noči
moje bedne tvoja luč gori,
šele zdaj spoznavam, da sem lepa.

MILAN PUGELJ:

UBOGA DEKLICA. (Dalje.)

2.

Zunaj je oblačno nedeljsko dopoldne.

Bogomir Pravnik leži na snežnobeli postelji ob steni. Nalahko se zgane in par trenutkov nič ne dahne. Nato odpre oči. Najprej samo na polovico. Nad sabo vidi strop in gornji rob stene. Rože v kotu stropa so velike, težke, njemu neznane. Stena je rdečkasta, pokrita z drobnimi zelenimi listki. Začudi se, odpre oči širje in zdaj vidi še natančneje, da mu je ves strop neznan. Tudi okrasek v sredini je tuj in kje je električna svetilka z žarnico? Hoče se za vsako ceno predramiti in se zato odločno potruđi. Dvigne nekoliko glavo in zagleda omaro z zrcalom. Te še ni nikoli videl. Blizu postelje stoji na upognjenih nogah miza, ki je tudi ne pozna. In vaza, rdeča, visoka vaza in rože v njej! Od mize dalje je okno. Je manjše kakor v njegovem stanovanju in zastori so lahki, beli, prosojni. In še eno okno je tukaj. A tam?

Kamila sedi ob drugem oknu. V beli obleki je, ki je vsa posuta z nežno rožnatimi cveti. Na kolenih drži knjigo in čita. Sloni na komolcih in tišči obraz v svoje bele, podolgovate dlani. Par tenkih, belih prstov s prosojnimi nohti gleda iz črnih las, ki se košatijo na drobni glavi.

— Kje pa sem?

Kamila se ozre, prime knjigo in vstane.

— Dobro jutro, pravi.

— Tako, tako.

Pravnik se prične nečesa spominjati. Po ušesih mu zazveni petje, a naenkrat vse utihne. Gre nekod po temi, gre in gre in se drži nekega ženskega bitja, ki mu je všeč. Potem ga nekdo potegne stran, mu kriči na ušesa, ga nekam vleče, kjer je še bolj temno.

— Jaz sem bog pijancev in sladostrastnežev, Bacchus po imenu. Padi predme in me moli! Pravnik že kleči, toda neka ženska ga vleče kvišku. Nato ne ve ničesar več, kar ga spravlja v zadrego.

— Še-le zdaj sem se predramil, pravi. Se vsega dobro spominjam. Kje so pa ostali?

— So šli svojo pot. Ti, fantek, si legel na mojo posteljo in takoj zaspal. Kmalu nato je nastal zunaj silen piš. Šla sem k oknu in gledala. Megla se je trgala skozi veje golega drevja in bežala, bežala kakor jata plahih, ponižnih duš. Potem se je zdanilo in sedla sem k tebi na posteljo. Gledala sem te. Dihal si mirno, roke si držal na prsih. Pride čas, sem mislila, ko te bo gledala tako tvoja žena. Jaz pa sem samo bogaboječa, uboga punčka. In da ti ustrežem tudi v spanju, sem utrgala z lončka ciklamo, pa ti jo nesla k ustnam. Videla sem, kako ti ugaja njen vonj. Obraz ti je izražal krasne sanje. Ali sem bila pridna?

On posluša prav pozorno, ker komaj lovi zmisel, ki tiči v njeni spakedrani nemščini.

— Pridna si, jo pohvali. Prosim te, daj mi čašo vode.

Dvigne se, nalahko zakašlja in se ogleduje po sobi. Srajca se mu za vratom odpne. Njegov obraz je prav moški, poln energičnih črt, vrat je slok, vitek, toda jabolko, ki moli iz njega, je nekoliko veliko.

— Ali popiješ kavo ali hočeš čaj?

— Ne, hvala. Zajutrkoval bom v kavarni.

— Rekli ste včeraj, da smo vsi ljudje bratje. Prosim te, povej mi, kako bi rekli danes?

— Zakaj?

— Zato, ker nočeš piti kave, ki ti jo ponujam jaz, revna punčka.

— No, pa jo prinesi.

— Takoj bo kuhana.

Kamila gre brhko in lahko iz sobe. Izpod krila se kažejo njene ozke, male pete in njeni nežni beli gležnji.

Pravnik je sam. Naglo vstane in se ozre po obleki. Vse je zravnano na stolu tik postelje. Seže po nogavicah, potem po hlačah in čevljih. Nato stopi k umivalniku in se umiva. Gleda sem in gleda tja in vse mu postaja domače. Japonka na steni, bela deklica na mali mizici, zrcalo, rože, stoli in preproge. Stopi k oknu, da vidi, kje je. Za drevjem vije cesta in ob njej se vrste nizke hiše preprostih ljudi. Zada, skoro v hosti, je tovarna. Dimnik je visok skoro do oblakov. To je predmestje, neko daljnje predmestje.

Kamila prinese kavo. Skodelica je nežna, dekliška, enako krožnik. Potem odpre omaro in vzame iz nje rožnat peharček s kruhom.

— Ti si gotovo razvajen, toda drugega nimam.

Sede spet k oknu in se drži z obema rokama za stol. Počasi se guga. Okrog vratu se ji šopirijo čipke, dvignejo se in ji silijo v lice in brado. Njen obraz je dober, nedolžen. Ljubka je, zelo ljubka.

— Dober tek.

— Ti si še jako mlada punčka. Povej mi, koliko let imaš?

— Ne sprašuj me tega, fantek. Leta tako hitro beže, in jaz se tako bojim misliti na starost. Vprašaj me kaj drugega?

Pravnik pije kavo in jo gleda. Premišlja, kaj ji hoče reči, toda negotov je, danes ne ve, česa želi ali išče.

— Kako da se baviš s svojim poslom?

— Jaz sem plaho dete, ki išče zaščite, ljubezni. Ah, najde jo samo trenutno, nima sreče. Bila sem še otrok in že so name kričali. Najprej mačeha, potem stric, teta, daljnji sorodnik. Nato so me dali v prodajalno, kjer so me vso zbegali. Gospod sam me je zgrabil za kite in me vrgel po tleh. Nisem se vrnila nikoli več. Zdaj, jeseni je prelepo. Sedim pri oknu, čitam pesmi in tik mene diše ciklame. Želim si, da bi bila ciklama in da bi tako živela!

Pravnik vstane in gre po sobi. Prej ga je motila njena nemščina, zdaj ga ne več. Zdi se mu, da se ji vse prilega. Ustavi se pri njej in jo boža.

— No, zdaj pojdeš.

— Ali me imaš kaj rada?

— Danes te še nimam rada, odgovori ona začudeno.

— Toda imela me boš.

— Kdo to ve?

Pravnik se zamisli in se prične oblačiti dalje. Natakne ovratnik, kravato, manšete. Pogleda na uro, otiplje žep, v katerem ima denarnico.

— Zvečer se vrnem. Ne hodi nikamor.

— Ne vem.

— Torej neobvezno. Če pridem in te ne najdem doma, je prav. Če me čakaš in me ni, je tudi prav. In če pridem in me čakaš?

— Ne vem, ponovi Kamila resno, naglo vstane in mu ponudi roko.

— Zbogom.

3.

Zvečer Pravnika ni.

Kamila gre zelo zgodaj iz hiše in se vrne proti deseti uri. Obitelj njenega revnega gospodarja še čuje. Vpraša jih pozorno, če jo je kdo iskal. Toda bilo ni nikogar. Kamila odide brez besede in se zaklene v svojo izbo.

Pravnik tisti večer spi. Drugi večer sedi med prijatelji v svojem hotelu, tretji večer ravnotako, četrti večer poseti gledišče, peti večer koncert, šesti večer je povabljen k ravnatelju. Ko pride tisto noč pozno domov, se domisli nenadoma, da mora odgovoriti na pismo neke dame, s katero dopisuje. Hodi po sobi in si jo predstavlja. Zdi se mu v svoji iskrenosti nerodna in zato ni ž njo zadovoljen. Papir, ki ga je že pripravil, odrine po mizi. Potem sede in si prižge cigareto. Naenkrat se domisli na Kamilo. Vidi jo med vrati. Njeno rožnato krilo se zasveti kakor v pozdrav in na tleh se premakne njena ozka peta, njen beli nežni gleženj. Nasmehlja se in vpraša: Kaj neki dela? Nato si predstavlja celo vrsto svojih znank in prijateljic. Jih ni preveč. Vmes je ravnateljeva Fina, tista, ki mu je pokazala psička. Tudi tista dama je poleg, ki ji je hotel pisati. V ozadju pa stoji Kamila. Naprej, dete! Njen obrazek je najlepši.

Cigarete je konec. Pravnik nese čik v peč in se prične slačiti. Ko je slečen, privije luč in leže. Roke prekriža pod glavo in gleda v strop. Včasih gre preko oken senca človeka, ki stopa spodaj po cesti. Ko pridra avtomobil, je vsa soba svetla, polna žarke, vsiljive luči. Ta zoprnost takoj mine. Spet je vse tiho, somračno.

Pravnik zaspi. Sanja se mu, da je oženjen. Njegova žena in on sta vedno mlada, lepa, sveža. Ljubita se zelo, drug na drugega sta mladostno radovedna, kar posebno zanj ni čudno, ker še ni videl obraza svoje gospe. Ali se mu umika, ali je obrnjena v steno, ali jo pokriva črna senca, ali je tudi nenadoma ni. Je ni v sobi, ne v kuhinji, ne v predsobi. Toda če jo zakliče, se mu takoj oglasi. Njega pali strast. Videti hoče obraz svoje žene. Enkrat zjutraj se mu pokaže. To je Kamila!

Prihodnji teden, v sredo proti večeru, jo obišče. Je ni doma. A prosijo ga, naj počaka. V sobo mu prineso luč. Vse je tako,

kakor je bilo tisto nedeljo. Omara z zrcalom, ciklame v lončkih, vaza s šopkom, Japonka na steni in snežnobela postelja. Na mizi leži knjiga madžarskih pesmi. Polna je opazk ob straneh in med vrsticami. Pravnika gleda vanjo, skuša čitati, toda jezik mu je popolnoma neumljiv.

Korakov ni čuti, toda vrata se odpro in v sobo stopi Kamila. Oblečena je črno in preko obraza ima pajčolan. V rokah nekaj drži in nese k luči na mizo. Dober dan mu vošči mimogrede.

— Dober dan, se ji odzove in misli: Ah, tri dni misliš nanjo skoro podnevi in ponoči, prideš k njej in ona ne ve o tem ničesar.

— Ali me še poznaš?

— Kako ne. Poglej, tega ptička sem našla na tleh. Je bolan.

— Pogine kmalu. Nesi ga ven.

— Pozdravim ga.

— S čim?

— Dam mu mleka in kruha. Ali veš kaj? Kapljico olja v kljunček.

— Najprej ga deni med okno, da se privadi topli sobi.

— Misliš? Prej mu pa še dam kapljico olja.

Kamila vrže na posteljo klobuk, rokavice in gornjo jopo ter teče v kuhinjo po olje. Ptiček čepi ves košat tik luči, gleda trudno vanjo in hoče vtakniti glavo pod perotnico. Pri tem se skoro prevrne. Kamila prinese olja, odpre kljun in kane vanj kapljico. Potem ptička poljubi in ga nese med okno.

— Kako je s teboj, fantek?

Sede mu nasproti, podpre z levo roko glavo in iztegne kazalec visoko v sence.

— Si se domislil name?

— In ti?

— Se ne smem več domisliti. Srečala sem že mnogo takih kakor si ti in sem se jih spominjala. Toda nikoli več jih nisem videla. Enkrat samkrat se je nekdo vrnil. Rekel je: Če hočeš, sem pripravljen, da se zate žrtvujem. Ves se je tresel. Bil je še mlad in še bolj ubog in plah kakor jaz.

— Jaz sem pa želel, da bi te videl še enkrat plesati.

— Hočem, hočem. Tudi zapojem ti vmes o plesavcu, ki vabi na ples smrt. On noče biti star, pa želi nocoj mlad umreti. Potegniti hoče še iz pipe dima, piti hoče še s prijatelji in svojo ljubo poišče, da ji pogleda v zveste oči in da objame njen slono-koščeni vrat.

Kamila se preoblači. Dene nase kratko krilo, obuže tihe čeljusti, postavi se predenj in prične tiho peti. Polagoma predstavlja svoje krasne male noge, razživlja se vedno bolj, vedno bolj, z levico se prime zadaj za glavo in njeno nežno telo je vse polno plesa, ki je strasten in turoben kakor pesem, ki jo tiho prepeva.

Naenkrat konča, sleče s sebe krilo in bluzo, poišče plašč in se vrže v njem na posteljo. Leži vznak, roke ob sebi, zaprtih oči, a prsi se naglo dvigajo. Potem se vsa umiri in je pokojna, kakor bi spala.

Pravnik vstane in sede k njej. Plašč je odpet in vidi se njeno perilo, ki je snežnobelo in vse v čipkah. Njene grudi so majhne, toda polne in gibljejo se kakor speče ptice. Ustne so podobne roži, ki se hoče ravnokar razcvesti. Je zdrava, šele išče solnca, bo šele cvetela. Njen mali nosek je nalahko upognjen, ima svojo misel, toda krotko, dobrohotno. Ves njen obrazek je ovalen, prikupljiv, ustrezajoč.

(Dalje prihodnjič.)

ANTON VODNIK:

PRIČAKOVANJE.

Joj, kakó sem vztrepetala!
 Kedaj se je storila noč...
 kedaj večer nam je zagrnil okna?
 Joj — in jaz nisem dragemu luči prižgala...

— — —

Če bom videl luč goreti,
 bom čutil v čolnu čudežno dehteti
 rože,
 ki cveto na tvojem oknu...

— — —

Odkod je naenkrat veter zavel
 tako bolestno?
 Kako me je zbodlo, stisnilo okrog srcá...
 Ah, nekaj sem hudega, hudega tebi storila,
 o dragi!...

MILAN PUGELJ:

UBOGA DEKLICA. (Dalje.)

4.

December je že davno tukaj in bliža se božič. Okrog petnajstega je padel sneg, ki leži zdaj po vsi okolici visok, čist in zmrznjen. Vreme se je spreobrnilo, noči so zdaj jasne, polne zvezd in mesečine. Mraz je vsak dan hujši, po cestah vse škriplje in po mestnem gaju poka drevje. Ptice so našopirjene, kakor bi bile v kožuhih, čepijo po vejah in ne znajo, kam bi se skrile pred ostro zimo.

A gledališča igrajo in zabavni večeri se vrste v nedoglednih procesijah. Po gostilnah in kavarnah vse kadi in pije, zapleta se v dolge pogovore, razburja se in kratkočasi.

Pravnik pa je zapustil družbe in gostilne in kavarne. Drži se doma in ko je mrak, teče nezamudno svojo običajno pot. V šoli je raztresen, gleda na uro, pusti dijake, da tiho čebļjajo, in pre-mišlja in ukrepa svoje. Zaljubljen je. Dolgo se je branil tega priznanja, a zdaj kima sam sebi, pripogiba glavo in se udaja usodi.

Toda kaj storiti s Kamilo? Kar se njega tiče, se je žrtvoval. Odpustil ji je vse, in česar še danes ni pozabil iz njene minulosti, to izgubi iz spomina bodoče dni. Ali ljudje, okolica? Javno mnenje ne odpušča, ne zna spregledati. Suho in mrzlo sprejema dogodke, pa jih razvršča po svojih predalih. Tam ostanejo za leta in leta.

Kamila ni znana ženska. Sem je šele prišla in se seznanila že tretji teden s Pravnikom. Mogoče bi se jo dalo uvesti v svoj dom ter jo poročiti. A kako jo pokazati prijateljem? Madžarka je in poleg svojega jezika govori nemščino, ki je za uho strahota.

Toda njegovo nagnjenje je slepo.

Na sveti večer ga čaka izvošček v stranski ulici. Pravnik je točen.

— V predmestje, kriči, ko stopa v kočijo. Na Rjavo prst, številka 113.

Kočija se premetuje po slabih vnanjih cestah, mraz je v njej kakor med ledenimi stenami, vrata škripljejo in po šipi frfota kos stare zavese.

Kmalu so na mestu.

— Počakajte!

Pravnik izstopi, pusti vrata odprta in teče v hišo.

Kamila ga čaka v naslonjaču za posteljo. Zagleda se vanj, vsa je razigrana, skoči kvišku in se ga oklene.

— Ne mudiva se, veli on. Pojdiva takoj.

Tik peči stoji velika bela cula. Po tisto pride postarna ženska, zavihti jo okorno na hrbet in se rine ž njo skozi vrata. Kamila se zavije v kožuh in teče naprej. Ko stoji Pravnik spet na cesti, je cula že na vozu tik kočijaža, a Kamila v kočiji.

— Hitro, hitro, ga izpodbujaj. Mraz je.

— Vozite na Jamski trg številka 8.

Spet se peljejo. Kamila se upre z eno nogo ob nasprotni sedež, z drugo ob vrata in se ga na vso moč tišči. Vmes poje svoj heja, heja. On je otožen, sanjav.

— Ali me imaš res rada, jo vpraša.

— Misliš, fantek, da vem? Meni je samo prijetno peljati se s teboj. Pridna, odkritosrčna deklica ne reče nikoli takoj: Jaz sem tvoja, jaz te imam rada. Zakaj tega ne ve čez en dan, čez en mesec. Ona rajša počaka, da se oglasi njeno drobno srce in ukaže: Reci fantku, s katerim hodiš, da ga ljubiš. In ubogljiva, kakor je, najde takoj ugodno priliko, pa mu izjavi, kar ji je naročilo srce.

— Daj mi ustne!

— Tukaj!

Toda naenkrat prskne v smeh, skrije svojo glavo na njegovi rami in se hohota dalje.

— Mene tlači mora, pripoveduje potem. Če začutim ponoči, da se bliža postelji, ali me boš takoj branil?

— Molči, pravi on. Meni se zdijo ti trenutki tako lepi! Kako je človek srečen, ko dela nekaj, kar hoče sam, ko je brez svetovavcev, bratov in pomočnikov. Zdaj uživam prvič v življenju osebno, srčno svobodo.

— Tega pa ne razumem.

In Kamila položi spet obraz za njegov vrat in se od srca smeje. Hahahahaha!

Kočija obstane.

Okno v prvem nadstropju se odpre in začuje se pridušen glas: Ali ste že tukaj?

To je Pravnikova gospodinja. Zdaj šumi v copatah po stopnicah dol v vežo. Zgrabi culo in jo nese nerodno pred seboj. Na pragu obstane in počaka.

Pravnik plača izvoščka.

— Kod? vpraša Kamila.

— Kar naprej.

In gredo, Kamila spredaj, za njo Pravnik in za njim gospodinja, ki prestavlja culo s stopnice na stopnico.

— Veste, mrmra, toda tako, kakor sva se dogovorila. Na stanovanje ne smete pripeljati nikogar. Tudi ne smeta skupaj ven. Zdaj vi, zdaj ona. Ker drugače se bo novica kmalu razpasla.

— Naprej še tako ukrenemo.

— Veste, računala pa nisem dosti. Kaj pa je tistih par beličev več na mesec? Postavila pa sem še eno posteljo, dajala bom še enkrat toliko perila in izpraznila sem še mali kabinet tik vaše sobe?

Zdaj so v predsobi. Pravnik išče po žepih ključ. Odklene počasi, tiho. Potem odpre vrata in prižge luč.

Kamila gleda sem, tja, kvišku, na tla, stopi k postelji, dvigne malo odejo, stopi k oknu, potiplje zavese in hodi spet po sobi. Naenkrat obstane pod lučjo, prime se za glavo in vzklikne: Ah, ah, jaz pozabljivka, brezbržnica, gorje!

Gospodinja rine ravno culo skozi vrata. Mahoma preneha, zine od začudenja in oči se ji čudno izbulijo. Tudi Pravnik osuplo pogleda.

— Kaj pa je?

— Ptička sem pozabila! Tistega, saj ti vendar veš, svojega ljubčka, ki sem ga prinesla bolnega domov in ga pozdravila z oljem.

— Pusti ga. Kaj boš s tistim ščinkovcem!

— Ne, nikdar. Ti, trdosrčnež.

Udari z ного ob tla, a naenkrat spremeni glas, stopi k njemu, prime ga za oba krajca suknje in prične sladko, napol šepetajoče: Greva takoj ponj, kaj? Revček je. Greva, kaj ne? No, ti dobri fantek, greva?

— Zdajle? se prestraši on. Kako?

— Peš. Tja in sem, kaj pa je to? Enkrat sva se že tako peljala, zdaj pojdiva pa peš.

— Ne, nikakor!

— Grem pa sama!

Pravnik se še brani, toda Kamila je že zunaj. Stopi za njo, a v temni predsobi je ni več. Hiti naprej, toda ko gre skozi vrata, skoči ona iz temnega kota za njim in se oklene njegove roke.

Hodita tričetrt ure tja in malo več nazaj, ker se utrudita. Pravniki nese kletko s ptičem, a Kamila se mu obeša na drugo roko in ga sprašuje: Sem težka, kaj? En stot?

— Sveti večer, pa taka pot, mrmra on.

— Saj sva se pa prej peljala.

In čez nekaj časa se spet oglasi.

— Neseš lepo, kaj? Ne tišči kletke k suknji, malo stran drži! Ta ptiček je tako lep spomin. Morda bom zaradi njega srečna.

— Zdaj si me popolnoma utrudila. Sveti večer je skažen. Takoj pojdem spat.

— Jaz tudi! Kako lepo je spati! Psička mi boš pa kupil, kaj? Jaz imam tako rada kaj za god. Na primer psička. Belega s črnimi uhlji in črno liso na hrbtu.

— Hud sem nate!

— Re-es? Na-ame?

Zdaj sta spet v domači veži in zvonita pred stanovanjem.

(Konec prihodnjič.)

STANO KOSOVEL:

PISMO ŽIVLJENJU.

Nocoj te iščem zgrešeno življenje,
povej, kod hodiš s prošnjami za vstop?
Iz barke sanj je priletel golob
in mi prinesel skrivno oznanenje
kako namišljen je tvoj bližnji grob,
kako je daljno tvoje pozabljenje.

Nocoj te vabim: vrni se nazaj *Čemu vrni - nazaj?*
v naročje moje! Zvezde govorijo,
na vlažnih travah biseri bliščijo
in čas vse lepše teče kot nekdanj.
Nocoj sladkosti mi srce topijo
in jaz te prosim: vrni se nazaj!...

MILAN PUGELJ:

UBOGA DEKLICA. (Konec.)

V prvi polovici meseca februarja profesorske konference nimajo konca. Vrste se dan za dnem, premlevajo se vzgojna prашanja, tikajoča se mladih ljudi, katerih bodočnost je kljub pro-rokovanju modrih vzgojiteljev zavita v neprodirne megle zagonetne bodočnosti.

Pravnik prisostvuje, gleda, posluša, beleži in spet posluša. Nocoj bi rad še nekaj kupil, če ni prepozno. Trgovine so odprte do šestih in zdaj je polšestih. Ravnatelj ravnokar naznanja konec. Hitro je treba k obešalu, obleči suknjo, pokriti klobuk in se posloviti. Toda ravnatelj prihaja naravnost k njemu.

— Prosim vas, pravi, blagovolite za trenotek v mojo pisarno. Imam govoriti z vami.

Pisarna je tik zborovalnice. Ravnatelj prižge luč, zapre vrata in stopi za svojo mizo. Desno roko dvigne in prime s kazalcem in palcem levi konec svojih očal. Z levico pokaže na starinski črni stol.

— Izvolite sesti. Dovolite.

Za hip spusti očala in pogleda svoje nohte. Nato prime spet očala.

— Gospod profesor Bogomir Pravnik, prične živahno, moja dolžnost je, da govorim nocoj o neki kaj delikatni zadevi. Mi vsi, ves profesorski stan, ni postavljen samo zato, da uči mladino latinščine, grščine, matematike, prirodoslovja, zgodovine itd., temveč tudi za to, da mladino vzgaja. Naše najvažnejše načelo je gotovo vzgojno načelo. Vi sami, gospod kolega, najbolje veste, da je za dobro vzgojo najvažnejši dober zgled. Dolžnost vseh vzgojiteljev je v prvi vrsti ta, da kažejo mladini na sebi, kako se je treba vesti, kako je treba živeti, kaj je koristno opustiti in kaj storiti. Že naš stan zahteva, da je naše življenje od vseh strani brez prigovora, in to nam predpisuje tudi zakon.

Ravnatelj preneha, spusti očala in gleda nohte. Prestopi se z desne na levo in čez nekaj časa z leve na desno. Po sobi je tiho.

Podoba vladarjeva gleda s stene oba enako mirno in dostojanstveno. Za ravnateljevim hrbtom se sveti rumena kljuka velike in starinske blagajne.

Ravnatelj zakašlja, globoko vzdahne, se prime za očala in prične: Iz življenja svojih učiteljev naj se dijak uči vsega lepega, koristnega in nramnega.

Pravnik že ve, kam vse to meri. Do tega hipa je bil miren, zdaj pa mu je zardel levi uhelj in tudi v desnega sili počasi kri. Po sencih in po čelu so mu izstopile žile. One po sencih se nerovno stresavajo. Tudi lica mu rdečijo.

— Oprostite, pravi, vem, kaj mislite.

— Tem bolje. Skleniti hočem v kratkih besedah. Učni zavod, na katerem učiteljujete, ne more trpeti vašega razmerja z žensko, ki jo držite v lastnem stanovanju. Te zveze je treba takoj pretrgati. Govorim z vami kot vaš ravnatelj in prijatelj obenem. Pričakujem, da mi ne bo treba nastopiti proti vam uradno.

Pravnik je popolnoma zmeden. Ker vidi, da se ravnatelj odpravlja, išče še sam klobuk, toda ne najde ga. Zdi se mu, da je imel tudi palico. Misli si: palica lahko nazadnje ostane, a klobuk nikakor.

— Zjutraj ob sedmih se zdaj že dobro vidi, pravi ravnatelj domače. Narod pravi, da je dan do svečnice za toliko daljši, za kolikor zleti petelin.

— Haha, se skuša suho smejati Pravnik. Da, da. Ravno za toliko.

— Kaj pa iščete? Pazite, da ne padete. Tam so knjige.

— Klobuk sem nekam položil.

— Saj ga tiščite pod pazduho.

— Oh! Oprostite. Moj poklon milostivi. Oprostite!

— Nič, nič. Lahko noč.

Pravnik hiti, teče. Ko je že daleč od gimnazijskega poslopja, stopi v senco za ogel hiše in se zamisli. Gleda v tla, pritiska levo dlan na usta in na male brčice, se prestopa, prime za uhelj in pritisne spet dlan na usta in brke.

Naenkrat se zgane in gre v bližnjo hišo. Tam stanuje njegov kolega, ki mu posodi nekaj denarja. Poslovi se spet naglo in hiti na ulico. Izposojeni denar tišči še v roki. Ustavi se, odpne suknjo, privleče iz nje denarnico in vtika vanjo bankovce.

Nato koraka urno in lahko do velike gostilne. Burno odpre vrata, jih zaloputne nazaj in išče prostor. Tam daleč v drugem notranjem kotu zapazi prazno mizo. Stopi tja, sede in naroči pol litra vina.

— Ali bi ne odložili suknje? vpraša natakak.

— Da, da, lahko.

Nato naglo pije in naroči še in še.

Ob osmih zaigra orkester. Že po prvih taktih zaboli Pravnika srce, kakor bi ga ranil kdo z nožem. In potem boli ves čas naprej, ne neha. Ves je že pijan, toda rana zija in skeli.

— Kaj storiti, vzdahne.

— Izgubljeno, si odgovori na glas. Pogini, Pravnika, pogini kakor pes, ki ne uboga gospodarja!

Pogleda na uro. Devet je proč, bliža se deseta.

— Natakak, natakak, kriči med hrupom orkestra. Plačam!

Odhaja naglo med mizami, prerine se skozi gručo, ki stoji tik vrat, in hiti naravnost domov. Ko zagleda hišo, kjer stanuje, ga zgrabi bolečina. Za prsi ga drži kakor s trdo pestjo in tudi za vrat. Svojo pot nadaljuje tik ob zidu in po prstih. Ko išče ključ, ga oblijejo solze. Ne more se vzdržati, zaihti. Odklepa in zaklepa, kar more tiho. V veži obstane tik stopnic, poišče robec, si briše obraz in se usekuje.

Kamila še ne spi. Oblečena je v domačo haljo in leži na postelji. Ko ga zagleda, se dvigne, dene noge na tla in sede. Pravnika leti naravnost k njej. V klobuku in suknji poklekne, objame njena kolena in se vnovič razjoka.

— Oh, srček moj, oh! Vse izgubljeno... izgubljeno... on... ravnatelj... Kje je svoboda?

Pove ji vse, kakor se je zgodilo.

6.

Marec je v deželi, spomlad se je že pričela. Danes je sijalo ves dan solnce, bilo je tako milo, mlado, zdravo in toplo, da se je v njem vse smehljalo, gora in dolina, človek in žival. Zdaj je večer, še ves blažen in prijazen, še ves poln tistega toplega smehljaja.

Okno Pravnikove sobe je na stežaj odprto. Sam sedi za mizo, elegično podpira glavo, rahlo vzdihuje ter obnavlja svoj žalostni in še vedno skeleči spomin. Pred njim na mizi leži pismo Kamile,

ki je odšla tisto noč, ko ji je povedal ravnateljjevo zahtevo. Videl je ni več, nemara je tudi več ne vidi. Ko se je zjutraj prebudil, je bil sam. Na mizi je ležalo rožnato pisemce, njeno otožno slovo.

Pravnik čita.

— Dragi! Uvidim, uvidim. Zaradi mene bi moral pustiti odlično službo, ločiti bi se moral od domačega kraja in najti kje drugod morda ponižujoč zaslužek. Tega ne zahtevam. Pojdem sama, ti pa ostani zdrav in srečen.

Grem strašno nerada. Še nikoli nisem tako bridko čutila, kako revna, uboga, plašna punčka sem jaz. Kako se bojim neznanega brkatega obraza in rdečih, mesnatih rok. Vsa se tresem, ah, strepetati hočem od groze.

Rekla sem ti, da še ne vem, ali te imam rada. To ni res. Imela sem te rada od tiste prve noči, ko sem te pripeljala veselega v svojo sobo. Samo enkrat sem prej ljubila. Bil je neki plavolasi komi, toda lep kakor bog. Ali tedaj sem ljubila njegovo telo, njegovo zunanost. A zdaj ljubim tvojo dušo in tej ostanem zvesta vse svoje življenje. V tebi sem našla tisto, kar so mi dajale prej pesmi. Ti, Bogomir, si moja pesem.

Mislim, da bi tekla ta trenotek do reke, zlezla na ograjo mostu in se vrgla v globočino. Ali ti ne veš, kako silno se bojim. Zdaj je zima, šele februar, in voda mrzla, mrzla kakor strup. Moje telo poznaš, ti veš, kako je nežno. In vendar! Gorje, gorje! Morda pojdem!

Ptička sem zbudila ravno zdaj — ponoči. Se je silno preplašil. Iti morava, kaj hočeš, ubožček. Frčal je nekam v noč in tako čudno je čivkal.

Če je res, da ostane po smrti telesa duša še živa, pridem gotovo k tebi po zadnje srčno slovo. Potem odplavam v neznane prostore.

Ko bi mogla, bi iztrgala zdajle dušo iz prsi in ti jo pustila. Naj gre telo po svetu, to prostaško telo, ki mora služiti za hrano, toda duša naj ostane pri njem, ki ga ljubi.

Moj ljubi, moj zlati Bogomir. Ti si zaspal, toda mučijo te nemara težke sanje. Zato postavim rože na nočno mizico k tvoji glavi, da ti bodo dišale in pregnale mračne podobe. Zdaj pojdem in te poljubim nalahko, tako, da te ne zbudim. Zadnjikrat, zadnjikrat. Srečno!

S svojo dušo večno tvoja Kamila.

Pravnik vzdahne, pogleda na uro in vstane. Zvečerilo se je, zato prižge luč. Danes je povabljen spet prvič po dolgem, dolgem času k ravnatelju. Treba se je preobleči.

Stopi nazaj k mizi, spravi pismo v predal in ga zaklene. Potem gre k omari in išče hlače. Oblači se zamišljeno, počasi. Ravnotako odhaja.

Pri ravnatelju je vse razsvetljeno. Že na stopnicah sliši klavir in dunajski valček. Ko pozvoni, naenkrat vse utihne. Trije, štirje šume in tečejo po predsobi. Vrata se odpro in najmlajša ravnateljeva hčerka se igralsko priklanja in govori z resnim, ponarejenim glasom: Dober večer, nezvesti prijatelj!

— Mama, kliče starejša, sprejmi izgubljeno ovčico!

— Poglejte našega psička, veva srednja. Tukaj je, za menoj! Sem pojdi! Vidite, kako je zrastel. In kaj že vse zna. Sedi!

Mali beli in črnolisasti psiček sede.

Pravnik si žalostno misli: Ravno takega je hotela za god Kamila.

— Sedi! Prosi lepo!

Psiček sedi na zadnjih nogah, drži prednje kvišku in pomežikuje.

— Priden. Vstani! Daj taco! Tako! Še drugo! Tako. Zdaj pa skoči čez roko! Tako. Priden, ja!

Zadaj stoji Gorjač s svojo veliko gornjo ustnico in se oglasi: Škoda, da ni vol.

— Zakaj?

— Če bi znal vol vse to, bi bilo še sijajnejše.

— Pojdimo, vabi gospa, stopimo v sobo.

Tam čaka gospod ravnatelj. Pomoli prijazno roko in reče tiho, diskretno: Nič, nič. Ne ženirajte se. Bodimo kakor prej.

In tudi gospa ravnateljica najde priliko, da zadosti svoji tihi želji. Pelje ga v možev kabinet in ga posadi na stol.

— Saj veste, kaj mislim, prične prijazno. Bilo mi je prav hudo, ko sem čula. Ali ga ni škoda, sem se vprašala. Ali že tedaj sem bila prepričana, da je to samo zmota, zabloda, ki jo kmalu popravite. Kako sem bila vesela, ko sem zvedela, da ste spet vse uredili. Poglej, sem dejala možu, kako hitro zna najti v življenju ravnotežje! Častitam vam, kljub vsemu ste le mož.

- Hvala.
- Zdaj ste spet sami?
- Da, popolnoma sam.
- In ona je odšla?
- Odšla!
- In se ne vrne?
- Ne vrne se!
- Tako je prav.

Gresta v sobo, kjer poje klavir. Pravnika je bled in sede v naslonjač, ki stoji čisto v ozadju tik stene. Boli ga srce, srce.

ALOJZ GRADNIK:

O ZLATA ZEMLJA . . .

O zlata zemlja, ki si me rodila,
o zlati kamni hišice, kjer streha
pokrivala mi je mladost brez greha,
ki se je kakor pena izgubila!

O mati, ki si v srcu me nosila
in ki mi boš edina še uteha
v življenju težkem tem, dokler ne neha
mi biti srca zadnja, trudna žila!

Vse, kar življenje daje, vse je prazno
in vse sovražno je, kot ost je trna,
in vere ni nobene še med brati.

V naročje svoje sprejme nas prijazno
in večnoverna je le zemlja črna
in nam je kakor hišica in mati.

*Nemški emkrat pesem brez -
Nov. 14/89*